

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра загальноправових дисциплін

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Кримінальна відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства»

Студента 2 курсу, 7м групи спеціальності 081 «Право», спеціалізації «Правове забезпечення безпеки підприємницької діяльності»

Росачинська
Дар'я Олегівна

Науковий керівник
кандидат юридичних наук,
професор кафедри загальноправових дисциплін
Миколаївна

Шестопалова
Людмила

Гарант освітньої програми
професор, кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін

Крегул
Юрій Іванович

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ОХОРОНИ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1. Поняття та сутність протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації.....	7
1.2. Аналіз змісту кримінальної відповідальності, передбаченої ст. 206-2 Кримінального кодексу України.....	17
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРОТИПРАВНЕ ЗАВОЛОДІННЯ МАЙНОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	26
2.1. Проблемні аспекти вітчизняної судової практики у справах про протиправне заволодіння майном підприємства.....	26
2.2. Сучасний стан відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства в умовах євроінтеграції.....	36
2.3. Удосконалення правового забезпечення охорони майна підприємства та практики застосування законодавства.....	42
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Однією з важливих сучасних проблем в Україні є забезпечення права власності громадян та її збереження. В умовах орієнтації зовнішньої та внутрішньої політики нашої держави на досягнення загальносвітових стандартів правової охорони майна надзвичайно актуальним є закріплення відповідних норм, заборона протиправних посягань у кримінальному законодавстві, зокрема встановлення кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. У зв'язку із цим основним завданням змін, що відбуваються нині в державі в цій сфері, є встановлення дієвого механізму кримінальної охорони майна підприємства від протиправних посягань.

Значна кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів безпосередньо присвячена питанням протидії злочинам у господарській діяльності та правовому регулюванню і забороні протиправного заволодіння майном підприємства. До них можна віднести доробок: С. Бабаніна, Ю. Берлача, Н. Грищенко, М. Дунаса, Ю. Загуменної, Є. Калмикової, М. Колесника, М. Мельника, О. Мельниченка, Ю. Погорелова, Т. Титаренка, І. Федулової та С. Хоружого. Викликають також науковий інтерес публікації іноземними мовами таких авторів, як: Louise Shelley, Judy Deane, Matthew A. Rojansky, Olena Stanishevskya та ін. Однак, не дивлячись на наявність глибокого наукового вивчення кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації, все одно чимало питань залишаються досі дискусійними та потребують ретельного дослідження. Така необхідність виникає ще й через те, що економіко-політичні відносини у державі та світі загалом постійно змінюються, що, наприклад, ми можемо спостерігати після перезавантаження влади в Україні 2019 року.

Мета дослідження полягає у виробленні (науковому синтезі) нових знань про правові відносини щодо охорони майна суб'єктів господарювання та наданні актуальних пропозицій з удосконалення правового забезпечення такої охорони і практики її застосування. Передбачається, що мету можна досягти

завдяки: науковому аналізу правової регламентації відносин кримінальної відповідальності за вчинення протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації, онтологічному визначенні складу цього злочину, контент-аналізу наукових і практичних підходів до цього злочину, відмежуванні цього складу злочину від суміжних, пошуку ймовірних прогалин у чинному кримінальному законодавстві України.

Завдання дослідження становлять систему взаємопов'язаних питань і полягають у необхідності:

- розглянути та систематизувати сучасні тенденції, наукові правові теорії та концептуальні підходи щодо змісту і сутності протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації в Україні;
- вивчити різноманітні підходи до розуміння самого поняття протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації;
- дослідити процес нормативно-правового становлення заборони та закріплення відповідного складу злочину;
- надати кримінально-правову характеристику такого складу злочину;
- проаналізувати чинні міжнародно-правові акти й акти законодавства Європейського Союзу, що регулюють питання протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації, а також визначити можливість запозичення позитивного досвіду зарубіжних держав з цього питання в нашій державі;
- розглянути обставини, що сприяють розповсюдженню цього виду злочину;
- висвітлити можливі правові шляхи запобігання йому та юридичні резерви посилення правової охорони майна.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, пов'язані з відповідальністю за протиправне привласнення майна підприємства, установи, організації.

Предметом дослідження є склад та особливості протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації, кримінальна відповідальність за вчинення цього злочину (передбачена ст. 206-2 Кримінального кодексу України), а також правове забезпечення запобігання вчиненню таких злочинів.

Методи дослідження. Методи, використані в дослідженні, обґрунтовуються специфікою предмета дослідження, властивостями науково-правового та судово-статистичного матеріалу, що вивчається, метою і завданнями роботи. Методологічною основою дослідження є світоглядні методи і прийоми (індукції й дедукції, аналізу й синтезу, єдності історичного й логічного), а також загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Їх застосування зумовлено системним підходом, що дає можливість вивчати проблеми в єдності їх соціального змісту та юридичної форми.

За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено категорійно-понятійний апарат, визначено місце поняття протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації, його сутність, а також охарактеризовано супутні поняття такі, як рейдерство, акціонер, тощо (підрозділ 1.1). Для розуміння розвитку закріплення поняття протиправного заволодіння майном підприємства в законодавстві України використано історико-правовий метод (підрозділ 1.1). Порівняльно-правовий (компаративний) метод широко використовувався нами, наприклад, при аналізі міжнародного досвіду у сфері застосування правової охорони майна (підрозділ 2.2). Під час роботи з проблемами судової практики щодо розгляду злочинів, передбачених ст. 206-2 КК України, також застосовано метод компаративного аналізу (підрозділ 2.1).

Для повного та ґрунтовного дослідження в роботі застосовано не лише загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання його предмета, які використовуються в сучасній правовій науці (доктрині), але й цілу низку методологічних прийомів.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що результати дослідження дають розширене уявлення про злочин, передбачений ст. 206-2 КК України, його сутність та кримінально-правову характеристику, особливості запобігання в правовій практиці, власне у нашій державі, та в інших, висвітлюють проблемні практичні і теоретичні аспекти та законодавчі прогалини в цій царині, що потребують розв'язання та / чи вдосконалення в умовах приведення до відповідності українського правового простору до європейських стандартів і просування України курсом до європейської та євроатлантичної інтеграції, реального широкого захисту прав людини і громадянина та інших благ.

Практичне значення. Матеріали, положення і висновки цього дослідження можуть бути використані в процесі викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право України», «Актуальні питання кримінального права», а також «Кримінологія» в закладах вищої освіти юридичного профілю та на юридичних факультетах. Також їх можливо застосувати для аналізу сучасного стану протиправного заволодіння майном підприємства в юридичній практиці та для подальшої поглибленої розробки методів запобігання вчиненню цих злочинів, зокрема щодо вдосконалення правового забезпечення протидії їм.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ОХОРОНИ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття та сутність протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації

Основний закон держави – Конституція України передбачає право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним [3]. Держава є гарантом цього права і використовує всі методи для охорони майна особи. На жаль, сьогодні спостерігається сумна тенденція кількісного збільшення та якісної зміни порушень цього права й актуалізація проблеми відповідальності за протиправне заволодіння майном, у тому числі підприємства, установи, організації.

Питання кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства або його найбільш поширеного суміжного поняття – рейдерства є нагальним сьогодні як ніколи. За даними платформи Opendatabot, тільки за 2017 рік в Україні в Комісію з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації (тобто антирейдерську комісію) звернулися 1270 громадян [27]. Улітку 2018 року Генеральна прокуратура України надала статистику щодо рейдерських захоплень в Україні за останні п'ять років. Динаміка є зовсім невтішною, оскільки з 2013 року в Україні відбулося 1690 рейдерських захоплень, 539 — за друге півріччя 2017 та 2018 рік. Найбільша кількість злочинних дій такого характеру відбулася у 2017 році — 414. Найменшу кількість рейдерських атак було зареєстровано Генеральною прокуратурою у 2014 році — усього 234 справи [26]. І йдеться лише про офіційну статистику.

Звичайно, на сьогодні в законодавстві України прописано відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації, рівень якої, як ми вважаємо і спробуємо довести далі, необхідно

підвищити. У КК України присутні статті щодо правопорушень, які вчиняють особи при здійсненні посягань на майно підприємств, а міра відповідальності за них є значно вищою, ніж за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації.

Протиправне привласнення майна підприємства, установи, організації стоїть на заваді належному функціонуванню будь-якої держави, створює перешкоди нормальному розвитку економіки. Протиправне захоплення майна, акцій чи прав на них також характерне для держав зі складним законодавством та неефективними гарантіями недоторканності права власності, що надає багато можливостей для зловживань і використання корупційних зв'язків з метою протиправного захоплення суб'єктів господарювання.

Відомо, що економіка майже всіх розвинених держав світу пройшла через практику «рейдерських» захоплень підприємств та інших форм господарювання. Також протиправне привласнення майна підприємства негативно впливає на економіку тих держав, які тільки перебувають на початковому етапі розвитку. До цих держав необхідно віднести Україну. Держава не здатна швидко й ефективно вдосконалювати нормативно-правові акти та ухвалювати нові норми для протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств. Це чудово ілюструє той факт, що ст. 206-2 була введена в правове регулювання лише в 2014 році, і з цього моменту пройшло вже 6 років, протягом яких було запропоновано декілька законопроектів, спрямованих на покращення (удосконалення норми) тексту статті. Зокрема, останній з них був достатньо ґрунтовний, оскільки до його створення були залучені не тільки відповідний комітет Верховної Ради України, органи виконавчої влади, а й представники великого та малого бізнесу для того, щоб створити необхідну правову охорону майна підприємства. Усі ці спроби зазнали невдач, тому питання адекватного законодавчого регулювання протидії рейдерству на тлі посилення останнього залишається актуальним і сьогодні.

Застосування поняття протиправного заволодіння майном у сучасному вітчизняному законодавстві супроводжується постійною невизначеністю

законодавця. Проблема полягає в тому, що міжнародне законодавство оперує поняттям «рейдерство». Наприклад, навіть Указ Президента України «Про посилення протидії рейдерству» застосовує його, хоча й не роз'яснює. Зокрема, це ілюструє частина тексту наступного параграфу, а саме «з метою посилення захисту прав суб'єктів господарювання, протидії протиправному позбавленню права власності, недопущення використання схем і методів рейдерського захоплення суб'єктів господарювання, заволодіння їх майном» [9].

У липні 2019 року було видано новий Указ Президента України «Про заходи щодо протидії рейдерству». При офіційному оприлюдненні Адміністрація Президента України звернула увагу на те, що проблема рейдерства не є новою та потребує системного вирішення. В Указі передбачено певну кількість заходів, котрі необхідно впроваджувати для попередження протиправного заволодіння майном. Серед них є перегляд структури державних реєстрів: речових прав на нерухоме майно, юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, впровадження додаткових механізмів, щоб унеможливити здійснення реєстраційних дій без відома власника об'єкта нерухомого майна, засновника (учасника) юридичної особи, і забезпечити їх інформування про зміст вчинених дій; можливість створення на порталі електронних сервісів юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань документів в електронній формі для їх державної реєстрації та здійснення окремих реєстраційних дій на цьому порталі без участі державного реєстратора; створення Єдиного електронного реєстру нотаріальних дій; виключення акредитованих суб'єктів з числа суб'єктів, які здійснюють повноваження у сфері державної реєстрації [8]. Шкода, що вони або повністю, або частково вже використовуються в законодавстві, тому схеми протиправного заволодіння майном підприємства вже підлаштувалися до них і мають змогу оминати їх.

Але на противагу застарілим нормам було введено нові пропозиції, які мають стати дійсно дієвим інструментом у правовій охороні майна підприємства. Сюди можна віднести проведення реєстраційних дій на підставі

судових рішень виключно після отримання відповідного судового рішення, достовірність якого засвідчена кваліфікованим електронним підписом; посилення захисту відомостей Державних реєстрів від їх несанкціонованого чи випадкового видалення, у тому числі шляхом додаткового підтвердження за допомогою схем електронної ідентифікації; визначення критеріїв ризикованих реєстраційних дій та запровадження їх автоматичного моніторингу. Такі заходи мають виключити можливість державних реєстраторів видаляти відомості про майно підприємства, а також приймати рішення на основі непідтверджених даних, щоб попередити їх використання для вчинення неправомірних дій. На жаль, у тексті оновленого Указу Президента України також немає роз'яснення чому має використовуватися поняття рейдерства та що воно включає в себе.

Слід звернути увагу на те, що, більшість науковців акцентують увагу на з'ясуванні проблеми використання визначення терміну рейдерства, а не протиправного заволодіння майном підприємства. Аналізуючи їх доробок, можна прийти до висновку, що вони передають усі ознаки протиправного заволодіння - рейдерства. Так, Ю. Погорелов та Ю. Лещенко характеризують рейдерство з позиції незаконного захоплення підприємства з метою заволодіння його активами та з використанням незаконних методів і засобів (кримінальне рейдерство) або недружнє чи вороже поглинання підприємства з використанням законних (правових) засобів із тією самою метою [33, с. 211].

На особливості здійснення рейдерства, напрями його реалізації вказує Ю. Берлач, який характеризує це поняття як процес захоплення фірми у власність проти волі її власників/власника, що здійснюється шляхом реалізації різних протиправних дій із боку захоплювача з метою швидкого перепродажу об'єкта рейдерського нападу чи подальшого управління ним [48, с. 61].

Однак, не дивлячись на схожість, ці поняття варто відмежовувати. Для порівняння, найбільш вживаним є розуміння рейдерства (від англ. raid, набіг, або raider, нальотчик) – недружнє (зазвичай силове) як поглинання підприємства проти волі його власників, що мають переважне становище на такому підприємстві, і/або його керівника. Захоплення бізнесу шляхом

рейдерства називають рейдерським захопленням. До рейдерської діяльності також відносять корпоративний шантаж («грінмейл»).

Таким чином, рейдерство – це, не абстрактні вимоги, а конкретні дії щодо захоплення підприємства (які частіше є несподіваними для власника та адміністрації підприємства, ніж попередньо анонсованими).

Проблема використання поняття рейдерства замість протиправного заволодіння майном є значною і говорить про наявність суттєвих законодавчих та теоретичних прогалин.

Необхідно зауважити, що термін «рейдерство», яким оперують законодавці у пояснювальних записках до законопроектів, не закріплений на законодавчому рівні в жодному з них. Проте чимало підзаконних нормативно-правових актів містять це поняття, створюючи розбіжність у застосуванні та осмисленні.

Вважаємо, що у поняття протиправного заволодіння майна підприємства, варто вкладати наступний зміст, а саме при протиправному привласненні – це направленість цілого комплексу заходів, яка спрямована на вчинення небезпечних дій (у т.ч. законних або силових, незаконних), з метою набуття права власності на чуже майно, підприємство в особливо великих розмірах.

Фактично – це будь-який прояв протиправного заволодіння майном підприємства чи корпоративними правами акціонерів (учасників), найчастіше поєднане зі здійсненням укладення правочинів із використанням незаконно отриманих чи підроблених документів.

Сутність протиправного привласнення майна підприємства найбільш точно розкривається через співвідношення цього поняття із зовнішніми факторами, які сприяють його поширенню. Розглянемо їх докладніше.

Уважається, що загостренню загроз, пов'язаних із протиправним заволодінням майном у сучасній Україні, сприяють так звані індикатори, до яких у сучасній юридичній (та економічній) літературі, зазвичай, відносять:

- відсутність в Україні єдиної державної політики у сфері протидії корупції;

- високий рівень корупції в державних, правоохоронних, контролюючих і судових органах;
- можливість отримання відповідного судового рішення, здебільшого, спірного;
- практику розміщення дрібних пакетів акцій між акціонерами підприємства;
- численні зміни керівництва на всіх рівнях влади, безкарність під час здійснення ними владних повноважень;
- украй низьку ефективність практики оцінки активів підприємства;
- організаційні та правові проблеми здійснення господарської діяльності;
- суперечливість статутної документації приписам чинного законодавства;
- системні порушення порядку придбання активів і акцій;
- прорахунки в юридичній фіксації правоволодіння активами й акціями;
- неефективність внутрішньогосподарської системи розподілу функцій і повноважень органів управління суб'єкта господарювання;
- прорахунки у внутрішньогосподарській (статутній) документарній фіксації порядку організації та здійснення корпоративних відносин;
- порушення організаційно-правових аспектів порядку проведення зборів акціонерів і ради директорів;
- порушення чинних нормативно-правових приписів статутної фіксації функціональних обов'язків (компетенції) керівних органів;
- введення і наступне перебування номінальних осіб («пролісків») в системі топ-менеджменту підприємства;
- слабкий рівень організації захисту комерційної таємниці, а також документації з обмеженим доступом користування;
- прорахунки в юридичному оформленні легітимізації угод;
- порушення під час роботи з поштою і прийомом кореспонденції;

- ефемерність функціонування служби безпеки підприємства, так само, як і відсутність налагодженої внутрішньогосподарської взаємодії між моніторинговими підрозділами суб'єкта господарювання.

Як бачимо з наведеного переліку, нерідко підприємство стає мішенню для захоплення майна саме через незадовільний рівень захищеності свого бізнесу, через непрофесійну діяльність керівництва. Тобто принаймні частково «винним» у протиправному привласненні можна вважати сам бізнес, який захоплюється, вину можна покласти на об'єктивно незадовільну практику ведення такого бізнесу.

Як зазначає С.С. Титаренко, обов'язково треба звернути увагу на необхідність врахування доречних напрацювань економічної науки для осмислення, критичного аналізу та практичного застосування положень, що характеризують феномен незаконного привласнення. У діяльності будь-якої компанії економічні процеси йдуть, так би мовити, пліч-о-пліч із процесами юридичними. Тобто правова робота на будь-якому підприємстві є таким собі зовнішнім, офіційним оформленням процесів господарської діяльності. Такий економіко-правовий «тандем» обов'язково варто брати до уваги під час наукового обґрунтування феномену незаконного заволодіння майна підприємства та підстав для застосування юридичної, зокрема й кримінальної, відповідальності для протидії йому, а також під час розробки дієвих організаційних і правових механізмів для унеможливлення захоплення підприємств [58, с.194].

Говорячи про сутність протиправного заволодіння майном підприємства, варто зазначити, що відверто злочинне захоплення чужої власності, поєднане з корупцією у судах та правоохоронних органах, закономірно викликає обурення суспільства і тому вимагає правової оцінки саме з боку правоохоронних органів.

Як свідчить аналіз соціологічних досліджень, основною ознакою протиправного заволодіння майном підприємства є вчинення протиправних діянь із заволодіння чужою власністю під прикриттям зовні законних підстав:

- вирішення бізнес-конфлікту;
- поновлення порушених прав міноритарних акціонерів;
- усунення від керівництва неефективного менеджменту тощо.

Іншими ознаками кримінального заволодіння майном підприємства в Україні є:

- організований характер такої злочинної діяльності;
- забезпечення злочинного результату шляхом вчинення низки протиправних діянь кримінального характеру, об'єднаних метою заволодіння чужою власністю;
- залучення до таких нападів корумпованих представників органів влади та правоохоронних органів;
- використання неправосудних рішень суду для юридичного прикриття неправомірного заволодіння та отримання можливості розпоряджатися чужим майном.

Заслуговує на увагу погляд сучасних можновладців на сутність протиправного заволодіння майном. Тези про системний і вкрай небезпечний характер кримінального привласнення майна підприємства, установи, організації регулярно лунають із вуст представників вищих органів влади. Так, у вересні 2016 р. тогочасний прем'єр-міністр України В. Гройсман закликав Верховну Раду України внести зміни до чинного законодавства і посилити відповідальність за рейдерські захоплення. Він підкреслював, що у випадках незаконного захоплення ефективно й оперативно має реагувати Національна поліція та весь силовий блок [50].

У серпні 2016 року під час засідання антирейдерського експертного круглого столу у Києві зробив важливі заяви заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України Р. Дударець, як повідомляє кореспондент Укрінформу. За словами Дударця, у чинному Кримінальному кодексі України є ряд статей, які лише в деякій мірі охоплюють склад такого правопорушення, як рейдерське захоплення підприємства. Він наголосив, що як правило, рейдерство супроводжується силовими захоплення підприємств, коли

заподіюються тілесні ушкодження його працівникам чи керівництву. Крім цього, рейдерські захоплення відбуваються шляхом вчинення «певних маніпуляцій» з правовстановлючими документами, такими як рішення зборів засновників, «підробка судових рішень» тощо. Водночас Дударець наголосив, що основна стаття, яка в тій чи іншій мірі охоплює склад такого явища як рейдерство, є стаття 206 зі значком 2 Кримінального кодексу. Зокрема, вона передбачає кримінальну відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. «На жаль, вона в повній мірі не охоплює всі ті дії, які відбуваються при рейдерському захопленні підприємств», - підкреслив він [41].

Практика протиправних захоплень тією чи іншою мірою характерна для економіки майже всіх розвинутих держав, і Україна не є виключенням. Унаслідок того, що чинним законодавством належним чином не врегульовано всі правовідносини, що виникають в процесі господарської діяльності підприємства, в окремих суб'єктів господарювання виникає бажання й, головне, можливість вчиняти протиправні дії щодо інших юридичних осіб, а саме незаконно за допомогою шахрайських схем відбирати майно у власників, дестабілізуючи таким чином нормальні ринкові відносини та господарські процеси.

Аналізуючи досвід зарубіжних держав, можемо зробити висновок, що поглинання підприємств та їх майна можливо зробити більш оптимізованим, а найголовніше, легальним процесом. Сутність же заволодіння іншою одиницею господарської діяльності була перекручена в умовах існування нашої держави, оскільки б мала рятувати підприємства, що знаходяться на межі банкрутства або вже є банкрутами. Проте маємо поняття заволодіння майном, паями, акціями підприємства, установи, організації виключно з корисливими, протиправними мотивами.

На жаль, цьому сприяють і прогалини в законодавстві, і небажання влади побороти цю проблему, підійти до її розв'язання комплексно. Відсутність ґрунтового підходу призводить до того, що влада, вирішуючи певні питання

частково, ніби сприяє тому, що особи, які прагнуть незаконно заволодіти майном підприємства, кожного разу створюють нові схеми для вчинення такого злочину.

Саме тому у відповідне поняття має закладатися «будь-яка незаконна діяльність, направлена на протиправне привласнення майна підприємства, та способи, за допомогою яких особа досягає бажаного результату свого діяння».

Отже, можемо визначити, що розвиток такого злочину, як протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації, відбувався впродовж значного часового періоду. Він був тісно пов'язаний з удосконаленням організаційно-правових форм великого та малого бізнесу на різних історичних етапах економічних відносин.

Не дивлячись на різні підходи до пояснення цього явища, представники наукової правової думки сходяться на тому, що це вороже поглинання частини або цілого майна одного суб'єкта господарювання іншим. Йому притаманні такі риси як організаційний та спланований характер, значні майнові втрати, руйнування сталих економічних мікро- та макросистем.

Було визначено, що в Україні протиправне заволодіння майном як злочин проти власності подає негативну статистику, оскільки статистичні дані, якими звітують державні органи, не відповідають реальному стану речей, оскільки більшість випадків протиправного заволодіння залишаються невикритими.

Окрім цього, в державі відсутнє чітке законодавче регулювання багатьох аспектів, що не сприяють зменшенню кількості таких злочинних посягань. Не приведено до єдиного стандарту юридичний понятійний апарат, котрий використовується в кримінальному законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах, що має як наслідок - відсутність чітких дій з виявлення цього суспільно небезпечного діяння, а також формування хибного уявлення про нього у правосвідомості населення.

1.2. Аналіз змісту кримінальної відповідальності, передбаченої ст. 206-2 Кримінального кодексу України

28 березня 2014 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців». Аналіз змісту цього нормативно-правового акту передбачав, що його положеннями вносилися низка змін не лише до «законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» (Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України, Законів України «Про господарські товариства», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», «Про рекламу»), а і до господарсько-процесуального законодавства, Кодексу про адміністративні правопорушення України, а також Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України [4,5].

Кримінальний кодекс України було доповнено трьома статтями, а саме 205-1, 206-1 і 206-2, які, на думку розробників цього законопроекту, мали забезпечувати ефективну кримінально-правову протидію протиправному поглинанню та захопленню підприємств. Саме ст. 206-2 ми і маємо дослідити поглиблено.

Станом на вересень 2019 року викладена стаття має назву «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації», складається з трьох частин та викладена в положеннях Кримінального кодексу України наступним чином: «1. Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації, - карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий

строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я, або з пошкодженням чи знищенням майна, - караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років.

3. Ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням службового становища або якщо вони заподіяли велику шкоду чи спричинили інші тяжкі наслідки, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна» [4]. Для кваліфікуючих ознак варто також звернути увагу на примітку, де зазначається що матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Аналіз складу злочину дає підстави визначити, що його загальним об'єктом є суспільні відносини, що поставлені під охорону кримінального закону. Родовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України, є суспільні відносини, що виникають у процесі виробництва всією сукупністю галузей господарства суспільного продукту, його розподілу та обміну, виконання робіт та надання послуг вартісного характеру, а також у процесі формування та виконання бюджетів від результатів господарювання.

Деякі вчені зазначають, не деталізуючи, що з точки зору законодавця протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації є сфера господарської діяльності, про що свідчить розміщення ст. 206-2 у розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності» Особливої частини КК України [20, с.168-169.

При аналізі статті можна визначити, що шкода цього суспільно небезпечного діяння полягає у протиправному вилученні з володіння майна

підприємств, установ, організацій. При цьому безпосереднім об'єктом цього злочину є відносини, пов'язані з реалізацією підприємствами, установами, організаціями прав на господарську діяльність, у тому числі прав на їхнє майно [64, с. 218].

Як зазначає Н. М. Грищенко, дослідження безпосереднього об'єкта протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації ставить за необхідне визначення змісту інших його складових, якими є додатковий і факультативний безпосередній об'єкти злочину. Зміст додаткового безпосереднього об'єкта цього злочину становлять відносини, які охороняються іншими розділами особливої частини Кримінального кодексу України, тобто входять до складу інших родових об'єктів. Під час ознайомлення з диспозицією статті визначається, що поряд з основним безпосереднім об'єктом суспільно небезпечна шкода під час вчинення цього злочину заподіюється й іншим суспільним відносинам, а саме: життю, здоров'ю, власності. Особливо кваліфікований склад цього злочину як додатковий безпосередній об'єкт передбачає також сферу службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [21, с.126].

Оскільки ч. 2 ст. 206-2 КК України встановлює, що злочинними є ті самі дії (дії, передбачені ч. 1 згаданої статті), вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я, або з пошкодженням чи знищенням майна, то можна дійти висновку, що додатковим необхідним об'єктом злочину є суспільні відносини у сфері охорони життя та здоров'я людини, власності.

Додатковим факультативним об'єктом цього злочину можуть бути основи національної безпеки, воля, честь і гідність, особи, громадська безпека та інші суспільні відносини та блага, що охороняються кримінальним законом.

У диспозиції ст. 206-2 КК України чітко зазначено, що предметом злочинного посягання є майно підприємства, установи, організації, в тому числі частки, акції, паї їх засновників, учасників, акціонерів, членів. Проте до такого

зазначення законодавцем предмета посягання теж є зауваження. Зі змісту диспозиції вбачається, що частки, акції, паї їх засновників, учасників, акціонерів, членів є частиною майна юридичної особи, що суперечить цивільному законодавству.

Поняття майна в контексті ст. 206-2 має охоплювати окрему річ або сукупність речей, які є об'єктом права власності і можуть виступати предметом різних цивільно-правових (купівлі-продажу, дарування, найму, оренди житла, підряду, страхування, управління майном, факторингу тощо), так само як і господарсько-правових (поставки, контрактації сільськогосподарської продукції, енергопостачання, комерційної концесії тощо) договорів. У цивільному праві майном як особливим об'єктом вважаються також майнові права та обов'язки. Як особливі види майна виділяються тварини, підприємство як єдиний майновий комплекс, гроші (грошові кошти), валютні цінності, цінні папери.

Доцільно також говорити і про корпоративні права особи, оскільки відповідно до ст. 167 ГК України, корпоративні права - це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) такої організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [1].

Зокрема, Є. В. Калмикова з цього питання зазначає наступне, що законодавчо частки, акції чи паї засновників, учасників, акціонерів чи членів підприємства, установи чи організації (або просто – частки власників юридичної особи) є власністю (майном) цих організацій. Насправді ж у розглядуваному випадку майном юридичної особи є не частки, акції чи паї її власників, а те майно, яке вони передали у статутний фонд юридичної особи під час її утворення (грошові кошти, будівлі, споруди, техніка, обладнання, нематеріальні активи тощо). Як тільки-но це майно передано зазначеними особами до статутного фонду юридичної особи, воно стає власністю цієї

юридичної особи. Особи ж, які брали участь у формуванні статутного фонду юридичної особи, вважаються власниками не переданого ними майна, а юридичної особи в цілому з урахуванням того співвідношення, що існувало між внесками засновників на момент утворення цієї юридичної особи [30, с.14-15].

Слід зазначити, що заволодіння часткою, акціями чи паєм засновників, учасників, акціонерів є однією із схем і методів протиправного поглинання та захоплення юридичної особи, суть якого полягає у використанні зазначеної частки для здійснення впливу на її діяльність таким чином, що надалі дозволяє в межах правового поля безперешкодне його заволодіння, це так зване «біле рейдерство».

В об'єктивній стороні найбільше інтерес викликає спосіб вчинення цього злочину. Він може бути вчинений у формі протиправного заволодіння майном шляхом укладення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації. Тобто кримінально караним за ст. 206-2 є лише протиправне заволодіння майном, яке відбулося внаслідок вчинення відповідного правочину. Своєю чергою, цим діям має передувати підробка або викрадення документів установи, підприємства або організації, майном якої прагнуть заволодіти. Під підробленням документа потрібно розуміти як повне виготовлення сфальсифікованого документа, так і часткову фальсифікацію змісту справжнього документа.

Не варто забувати і про ч.3 ст. 206-2, в котрій зазначається, що мають місце «ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням службового становища». Отож маємо ситуацію, що склад злочину, який передбачений в ч. 3 цієї статті, може бути присутній у діянні особи тільки тоді, коли вона здійснює шахрайські дії, зловживаючи службовим становищем [25, с.148].

Однак, сьогодні, на практиці часто спосіб може проявлятися також і в силовому примусі з використанням зброї та спеціальних засобів з метою фактичного оволодіння об'єктом рейдерства з подальшою легалізацією чи реалізацією об'єкта.

Ще однією обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину є заволодіння, тобто активна поведінка (дія) вилучення майна підприємства, установи, організації з володіння, розпорядження, користування власника або особи, якій воно ввірене на законній підставі, на користь винного або інших осіб і збагачення його або інших осіб за рахунок цього майна [11, с.127]. Заволодіння має бути протиправним, оскільки суб'єкт не має права на це майно, яке для нього є чужим. Винний не має ні дійсного, ні уявного права на заволодіння цим майном та усвідомлює, що це майно чуже і йому не належить.

Щодо негативних наслідків складу злочину, то вони полягають, перш за все, у захисті відповідних господарських відносин від можливого спричинення їм шкоди, стримування та унеможливлення вчинення таких дій, забезпечення реалізації права на господарську діяльність, права власності на майно [19, с. 404].

Суб'єктами злочину відповідно до диспозиції є підприємства, установи, організації. Хоча така тріада є досить сумнівною з точки зору сучасного цивільного та господарського законодавства, оскільки відповідно ст. 55 Господарського кодексу України, суб'єктами господарських відносин поряд з фізичними особами є господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку [1].

Тобто доречніше було б говорити про юридичних осіб, але законодавець вирішив інакше. У частині 3 ст. 206-2 також з'являється спеціальний суб'єкт – службова особа. Однак тут закон звертається до загального визначення службової особи як особи, яка постійно чи тимчасово здійснює функції представників влади, а також обіймає постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням. У

цьому аспекті постає питання про диференціацію службових осіб відповідно до кримінальної відповідальності за різні злочини у сфері господарської діяльності [25].

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується прямим умислом, ми зауважуємо, що його інтелектуальна ознака характеризується тим моментом, що винний усвідомлює фактичну сторону діяння та передбачає настання матеріальної шкоди для власників цих підприємств, установ, організацій. Можливі і інші складові, але найголовнішим є наявність у злочинця корисливого мотиву у своїх діях.

Характеризуючи кваліфікуючі ознаки, то варто зазначити, що ними є протиправне заволодіння майном підприємств, установ, організацій, що вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або поєднані з насильством, що не є небезпечними для життя і здоров'я, або з пошкодженням майна, та особливо кваліфіковані – ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням службового становища або якщо вони заподіяли велику шкоду чи спричинили інші тяжкі наслідки, і можна зробити висновок, що цей злочин не тільки є суспільно небезпечним у сфері господарських відносин та власності, а й може посягати на життя і здоров'я людини, які відповідно до Конституції України є найвищою соціальною цінністю [22, с. 260].

При відмежуванні злочину, що передбачений ст. 206, а саме протидія законній господарській діяльності, від злочину, що передбачений ст. 206-2, спільним та таким, що призводить до виникнення дискусійних запитань, є об'єкти цих злочинів. Суть полягає у тому, що родовий об'єкт у них спільний, оскільки вони відносяться до групи злочинів у сфері господарської діяльності. Відмічається також схожість у безпосередніх об'єктів злочинів, однак тут і є розмежування. Безпосередній об'єкт протидії законній господарській діяльності — це суспільні відносини у сфері забезпечення права на здійснення господарської діяльності, а у протиправному привласненні майна підприємств суспільні відносини у сфері забезпечення прав власності господарських

організації на їх майно або учасників таких організації на права у статутному фонді.

Отже, зважаючи на вищезазначене, можемо зробити **висновок**, що за своєю кримінально-правовою кваліфікацією протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації може відноситися одночасно до декількох категорій злочинів – злочинів проти власності, злочинів у господарській сфері та корупційних злочинів. Було з'ясовано особливості суб'єкта вчинення даного злочину, а саме особливого – службової особи. Звернули увагу на проблематику відмежування складу злочину передбаченого ст.206-2 КК України та 206 КК України.

Висновки. У висновках до Розділу 1 можемо зазначити, що злочин, передбачений ст. 206-2 КК України, передбачає відповідальність за порушення гарантованого Конституцією України та міжнародними документами, права власності особи. Кримінально-правова характеристика цього злочину відносить його до злочинів проти власності, оскільки предметом злочинного посягання є майно підприємства, установи, організації, в тому числі частки, акції, паї їх засновників, учасників, акціонерів, членів. Заволодіння майном може вчинятися із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, тобто посягати на найвищу соціальну цінність – життя і здоров'я людини.

Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації також належить до категорії корупційних злочинів через наявність особливого суб'єкта його вчинення, а саме службову особу, що зазначено в переліку корупційних злочинів у примітці до ст. 364 КК України. Відповідно до неї службовими особами є особи, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, а також обіймають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням. Службовими особами можуть бути різні особи, однак усі вони повинні мати доступ до інформації про майно підприємства, установи,

організації та можливість такою інформацією розпоряджатися і використовувати, на жаль, в протиправних цілях. В залежності від того функціоналу службової особи, котрим вона володіє постає також питання відмежування кримінальної відповідальності таких службових осіб за різні злочини у сфері господарської діяльності

Специфічним є також спосіб вчинення такого злочину у зв'язку з вчиненням правочинів із використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації. Це також обтяжує кримінально-правову природу цього злочину, оскільки він стає супутнім до злочину, передбаченого ст. 357 КК України – викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження.

Суспільна небезпечність проявляється, в першу чергу, у шкоді під час вчинення цього злочину, оскільки вона заподіюється таким суспільним відносинам, як, відносинам власності. Окрім цього, значна небезпека виникає для забезпечення нормальної діяльності внутрішньої економіки держави та безпеки малого та крупного бізнесу. Досить небезпечним є і організований характер злочину, що передбачений як одна з кваліфікуючих ознак, оскільки збільшує кількість виконавців протиправного діяння.

РОЗДІЛ 2

РЕАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРОТИПРАВНЕ ЗАВОЛОДІННЯ МАЙНОМ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Проблемні аспекти вітчизняної судової практики у справах про протиправне заволодіння майном підприємства

На сьогодні, є суттєві проблемні питання у винесенні судових рішень за вчинення злочинів, передбачених ст. 206-2 КК України. Традиційно це недотримання судами розумних строків розгляду справи, відсутність належного дослідження обставин справи, що тягне за собою постановлення неякісного рішення, недотримання принципу диспозитивності в судовому процесі, низка кваліфікованість кадрів суду та якість розгляду господарських справ взагалі. Окрім цього, як нами було вже пояснено в попередньому розділі, існують прогалини щодо застосування поняття протиправного заволодіння майна підприємства, установи, організації. Оскільки теоретично не розроблено єдиного підходу, а також є відмінності з нормами європейського законодавства, це спричиняє появу проблем в практичному плані також.

Узагальнені питання щодо судової практики з питань протиправного заволодіння власністю майна викладені в Постанові Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 N 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності». Однак, враховуючи рік, коли ця постанова була прийнята, і ній відсутнє судове обґрунтування щодо розгляду та вирішення судових справ за ст. 206-2. Це є однією з головних задач, котру має вирішити сучасна судова влада. Суди нижчих інстанцій потребують чіткого та коректного роз'яснення від вищестоящего органу.

Саме через це, відсутня й однозначна судова практика в таких спорах щодо способів захисту порушеного права. Здебільшого для захисту від протиправного заволодіння майна підприємства ефективним є подання позову про визнання недійсним відповідного підробленого або незаконно оформленого документа (рішення загальних зборів, договору купівлі-продажу корпоративних

прав тощо). Проте в такому випадку складність справ полягає у доведеності підроблення або незаконності оскаржуваних документів.

Судова статистика за 2017-2018 рр. за ст. 206 КК України є надзвичайно обурливою: за ці роки не було засуджено жодну особу. Статистика по ст. 206-2 КК України також є невтішною. Статистика рейдерських захоплень, за офіційними даними Генпрокуратури зростає. 1690 рейдерських атак за 5 років, з них — 654 випадки у 2018 році [42]. Наприклад за січень 2019 року у Єдиному реєстрі досудових розслідувань був наявний тільки один вирок за ч. 2 ст. 206-2, що свідчить про важкість розслідування таких справ органами досудового розслідування. Однією з головних причин, як ми вже вказували, є складність доведення підроблених документів та громіздкість такої процедури.

Як приклад розглянемо ухвалу Апеляційного суду Житомирської області від 14.02.2018 року. До Апеляційного суду звернувся захисник особи, яка підозрювалася у вчиненні злочинів, передбачених ст. ст. 206-2 ч. 3, 15 ч. 2, 206-2 ч. 3 КК України. Зокрема, у тому, що з 22.10.2015 по 26.10.2015 він умисно з корисливих мотивів, діючи за попередньою змовою та групою із невстановленими слідством особами, вчинив протиправне заволодіння майном ТОВ "МЕБЛЕВА ФАБРИКА БЕРЕГОВО" у великому розмірі на суму 13 761 600,00 грн., шляхом вчинення правочинів із використанням підроблених документів та печаткою цього товариства, а також, у вчиненні у 2016 році закінченого замаху на умисне повторне з корисливих мотивів протиправне заволодіння майном ТОВ СП"Ф-Матіс" у великому розмірі на суму 23 784 184,46 гривень, за попередньою змовою групою із невстановленими слідством особами.

Підозрюваному було обрано запобіжний захід у виді тримання під вартою, оскільки стороною обвинувачення було доведено наявність ризику у вигляді приховування або спотворення документів, що можуть бути речовими доказами. Апеляційний суд Житомирської області врахував ці обставини та залишив ухвалу слідчого судді без змін [61].

Проблема, яка зустрічається у різних провадженнях – це отримання документів в належному вигляді для проведення експертизи з ними. Часто обвинувачені намагаються чинити опір органам досудового розслідування, через це затягується загальний час відведений на досудове розслідування, що може стати суттєвою помилкою для кінцевого результату – постановлення законного судового рішення. Так, ще у одному прикладі маємо змогу спостерігати за намаганням дотримати розумні строки у справі за ознаками вчиненого кримінального правопорушення, передбаченого ст. 206-2, в котрій підозрюється керівництво Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Так, у матеріалах справи встановлено, що майновий комплекс за адресою: місто Київ, проспект Академіка Глушкова, 6 споруджений за рахунок ресурсів ПрАТ «Побутрембуд», із залученням кредитних коштів від банківських установ та коштів приватних інвесторів, а також власних матеріальних та трудових ресурсів. Всі матеріали та обладнання, що були використані в процесі будівництва належать ПрАТ «Побутрембуд». ТОВ «Аркада-Будівництво» не маючи жодних правових підстав для володіння і розпорядження Майновим комплексом ПрАТ «Побутрембуд» почала здійснювати добудову будинку № 3 секції: 3, 4, 5, 6, 7, 8 ; будинку № 4 секції: А, Б, В, Г ; будинку № 7 секції: А, Б, В, Г; будинку № 9 секції А, Б, В, Г по проспекту Академіка Глушкова, 6 у Голосіївському районі м. Києва та продаж квартир у даних будинках, що підтверджується фактичним проведенням будівельних робіт та інформацією з веб-сайту «Аркада. Банк Вашої родини».

Будівництво Майнового комплексу розпочато на підставі Договору № 01/03. КНУ імені Т. Шевченка, після завершення будівництва, як компенсацію за витрати (надані земельні ділянки під будівництво) мав отримати 10 % від загальної площі квартир або отримати компенсацію в обсязі 10% від фактичної вартості будівництва квартир (п. 4.1. Договору № 01/03). На виконання Договору № 01/03 ПрАТ «Побутрембуд» спільно з КНУ імені Т. Шевченка виготовлено технічну документацію, затверджено кошторис, погоджено документацію у встановленому порядку. Отримавши позитивний висновок

комплексної державної експертизи проекту Майнового комплексу, ПрАТ «Побутрембуд» фактично розпочав будівництво житлового комплексу [62].

У зв'язку з цими обставинами, Печерський районний суд м. Києва надав тимчасовий доступ до документів з можливістю їх вилучення, що перебувають у володінні КНУ ім. Т. Шевченка, пов'язаних із житловою забудовою на території вищого навчального закладу.

Як зазначає І. М. Федулова, значну увагу національні суди мають приділити проблемі участі потерпілого у такому злочині. Автор аналізуючи ст. 206-2 КК України, якою передбачене протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації, у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації, видається не обов'язковою добровільна передача майна потерпілим винному. Більше того, з диспозиції статті не є обов'язковою участь потерпілого як сторони правочину, з вчиненням якого майно переходить у власність винного [63, с.126].

На жаль, судових рішень такого типу є мала кількість, однак серед них є достатньо компетентно обґрунтовані. Наприклад, обвинувальний вирок від 19 грудня 2014 р. Генічеським районним судом Херсонської області за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 206-2 КК України. Описова частина вироку зазначає, що з метою заволодіння частками учасників у статутному фонді ТОВ «Дніпро» особою, що в подальшому визнано винною, спільно з нествановленими особами, які діяли за попередньою змовою, підроблено рішення третейського суду від 12 червня 2014 р. у справі № кс-20/2014, до якого внесено завідомо неправдиві відомості про визнання недійсними статутних документів та скасування реєстрації змін до установчих документів ТОВ «Дніпро», згідно з якими учасниками ТОВ «Дніпро» з відповідними частками у статутному фонді стали ще двоє осіб.

На підставі зазначеного рішення третейського суду від 12 червня 2014 р. Горностаївським районним судом Херсонської області від 17 червня 2014 р.

винесено ухвалу про видачу виконавчого листа на виконання вищезазначеного рішення третейського суду. Продовжуючи виконувати дії, спрямовані на заволодіння частками учасників ТОВ «Дніпро», невстановлені особи, які діяли за попередньою змовою з визнаною винною особою, надали державному реєстратору реєстраційної служби Генічеського районного управління юстиції Херсонської області підроблені документи, в які внесено неправдиві дані щодо фактів проведення зборів учасників юридичних осіб, включення та виключення зі складу учасників, питань, що розглядалися, прийнятих рішень, підписів учасників, фактів переходу права власності.

23 червня 2014 р. особа, що в подальшому визнана винною, знаходячись в приміщенні офісу приватного нотаріуса Херсонського міського нотаріального округу, шляхом укладення договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі ТОВ «Дніпро» протиправно здійснила відчуження часток інших учасників ТОВ «Дніпро» на користь компанії «Норслінк Юнайтед ЛТД», що знаходиться за адресою: 103 Шам Пенг Тонг, Плаза, Вікторія, Має, Республіка Сейшельські Острови. 24 червня 2014 р. невстановленими особами, які діяли від імені компанії «Норслінк Юнайтед ЛТД» здійснено відчуження часток учасників ТОВ «Дніпро» на користь компаній «ЕллевіаХолдінгКорп.» та «Крокон Бізнес ЛТД» [15].

Такі вироки у 2014 році стали одними з першими, що допомагали на практиці вирішувати проблему розмежування протиправного заволодіння майна підприємства від шахрайства (ст. 190 КК України). Ключова відмінність, яку мають брати до уваги суди під час винесення рішення, це різниця у добровільній передачі майна чи права на нього винному потерпілим. Вищезгадана справа ілюструє ситуацію, в якій це може здійснюватися шляхом вчинення правочинів з підробленими документами, котрі використовуються для введення в оману осіб, які уповноважені на прийняття рішень юридичної зміни власника майна.

Питання підроблених документів та визначення їх як окремого складу злочину є дуже важливим для загальної кваліфікації в судовому розгляді. Так,

наприклад, у вирокі Городищенського районного суду Черкаської області від 23 листопада 2018 року зазначено, що обвинувачений своїми умисними діями, разом з іншими невстановленими особами, умисно, протиправно, з корисливих мотивів, заволоділи майном ТОВ «ЧЕРКАСИ-ДНІПРО АГРО», у тому числі часткою його засновника - ОСОБА_2, шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених документів від імені вказаного товариства, чим спричинили велику шкоду інтересам ТОВ «ЧЕРКАСИ-ДНІПРО АГРО», яка, відповідно до висновку судово-економічної експертизи складає 119 579 664,11 гривень. Також, вони підробили офіційні документи, що породили юридичний наслідок у вигляді переходу права власності на майно ТОВ «ЧЕРКАСИ-ДНІПРО АГРО», які 06.04.2018 року, в період часу з 18.00 години до 18.30 години, перебуваючи в приміщенні приватного нотаріуса Черкаського нотаріального округу, надали нотаріусу ОСОБА_16 для легалізації шляхом посвідчення підписів сторін. Суд прийшов до висновку, що обвинувачений скоїв кримінальне правопорушення (злочин), передбачене ч. 3 ст. 358 КК України, кваліфікуючими ознаками якого являється підроблення офіційних документів особою, яка має право видавати такі документи, що надає права, з метою використання його підроблювачем чи іншою особою, вчиненого за попередньою змовою групою осіб [16].

На практиці цей вид злочину зустрічається досить часто, і що найбільш турбує органи досудового розслідування, так це масштаби матеріальної шкоди, котрі їх супроводжують. Так, у жовтні 2016 року співробітниками Генеральної прокуратури України було завершено досудове розслідування і направлено до суду обвинувальний акт щодо осіб, які протягом 2010-2012 рр. в співучасті з іншими невстановленими особами вчинили ряд рейдерських захоплень підприємств і зробили інші тяжкі злочини на території Дніпропетровської області та заволоділи чужим майном на суму майже 1 млрд грн. Дії підозрюваних були кваліфіковані за ознаками кримінальних злочинів передбачених ч.2 ст.189, ч.3 ст.206-2 Кримінального кодексу України [23].

Інший приклад: прокуратурою Дніпропетровської області спільно зі співробітниками органів поліції Управління захисту економіки Національної поліції в області викрито факт протиправного заволодіння майном державної установи на суму майже 5 млн грн. Встановлено, що громадянин, вступивши у попередню змову з іншими особами, шляхом використання підробленого рішення суду зареєстрував за собою право власності та протиправно заволодів державним майном – нежитловими приміщеннями загальною площею понад 2,1 тис кв.м. вартістю майже 5 млн грн, яке у подальшому реалізував третім особам. 16 січня 2019 року йому повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.3 ст.206-2 КК України (протиправне заволодіння майном державної установи шляхом використання підроблених документів за попередньою змовою групою осіб, що спричинило велику шкоду) [43].

Взагалі, варто зазначити, що майже велика кількість проблем з винесенням судового рішення у справах за ст. 206-2 пов'язані з розмежуванням зі складом ст. 190 КК України. Поява нової статті в кримінальному законі мала два можливі виправдання: 1) коли нова стаття передбачає одну з найбільш небезпечних форм прояву такого діяння та, відповідно, передбачає значно суворіше покарання за вчинення такого злочину (кваліфікований склад злочину або 2) коли нова стаття описує одну з найменш небезпечних форм прояву такого діяння та, відповідно, передбачає значно м'якше покарання за вчинення такого злочину (привілейований склад злочину).

У висновку експертів Центру політико-правових реформ визначено, що зміст ст. 206-2 КК України під кутом практики застосування приписів ст. 190 КК України дозволяє стверджувати, що заволодіння майном шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток чи штампів є одним із найпоширеніших та цілком «традиційних» способів учинення шахрайства, а отже і не характеризується ні значно підвищеною, ні значно зменшеною суспільною небезпекою порівняно з іншими формами

прояву шахрайства. Про це, до речі, говорить і порівняльний аналіз санкцій ст. 190 та ст. 206-2 КК України [30, с.15].

На проблему нормативного визначення поняття, що міститься у ст. 206-2 КК України акцентують увагу і судді Верховного суду. Судді Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Надія Стефанів та Алла Макаровець взяли участь у Другому південноукраїнському форумі «Захист бізнесу–2019», який відбувся в м. Одесі. Під час сесії «Судовий та кримінальний аспекти захисту бізнесу» суддею Аллою Макаровець детально описані актуальні питання щодо захисту бізнесу від рейдерства. За її словами, раніше питання протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації охоплювалося поняттям «рейдерство», яке чітко не визначене законодавством, але використовується в Україні та за її межами. Через відсутність спеціальної норми такі дії могли кваліфікуватися суміжними складами злочинів, передбачених: ст. 187 (розбій), ст. 190 (шахрайство), ст. 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем), ст. 206 (протидія законній господарській діяльності), ст. 219 (доведення до банкрутства), ст. 223 (розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску), ст. 356 (самоправство), ст. 205-1 (підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи), ст. 206-2 (протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації) (двома останніми статтями КК України був доповнений у 2013 році) та ін. [57].

У зв'язку з проведенням судової реформи 2016 року в Україні було створено Вищий антикорупційний суд. Предметна підсудність Суду визначена в статті 33-1 КПК України, яка набрала чинності 5 вересня 2019 року, де ч.1 передбачено, що Вищому антикорупційному суду підсудні кримінальні провадження стосовно корупційних злочинів, передбачених в примітці статті 45 Кримінального кодексу України, статтями 206-2, 209, 211, 366-1 Кримінального кодексу України, якщо наявна хоча б одна з умов, передбачених

пунктами 1–3 частини п'ятої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України [5].

Однією із наявних умов, передбачених пунктами 1 – 3 частини 5 статті 216 КПК України є:

1) відповідний суб'єкт вчинення злочину (зокрема, народний депутат України, державний службовець категорії «А», суддя, керівник суб'єкта великого підприємництва, в статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 % тощо);

2) розмір предмета злочину або завданої ним шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленої законом на час вчинення злочину (якщо злочин вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків);

3) злочин, передбачений статтею 369, частиною першою статті 369-2 Кримінального кодексу України, вчинено щодо службової особи, визначеної у частині 4 статті 18 Кримінального кодексу України або у пункті 1 цієї частини [5].

У всіх випадках, таким чином, наявні законодавчі вимоги до суб'єкта злочину або до особи, щодо якої вчиняється злочин. Що ж можливо тепер зі створенням та початком роботи нового судового органу? Очікується перехід значної категорії справ щодо злочинів проти власності та господарської діяльності. Ця ситуація є досить спірною, оскільки породжує проблемне питання відмежування підсудності. Хоча, деякі практики прогнозують більш детальний розгляд справ за ст. 206-2 КК України, а також можливе узагальнення судової практики виключно за цією статтею (котре досі не зробив Верховний суд), що є досить важливим та необхідним орієнтиром для всього судового процесу в цій категорії проваджень.

Варто також зазначити, що взагалі для ст. 206-2 КК України існує досить незвична процедура судового розгляду, оскільки 20 травня 2019 року зборами суддів Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду було визначено спеціалізацію суддів Третьої судової палати ККС ВС. Тепер судді цієї палати мають розглядати кримінальні справи (провадження) щодо корупційних злочинів. Окрема судова вертикаль тепер для такої категорії справ (куди відноситься протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації) виглядає наступним чином: перша інстанція – Вищий антикорупційний суд, апеляційний – Апеляційна палата ВАКС, касаційна – Третя судова палата ККС ВС. Такий розподіл має забезпечити більшу сталість та єдність судової практики розгляду кримінальних проваджень проти корупційних злочинів.

Отже, у **висновку** можемо зазначити, що в судовій практиці розгляду справ про злочини - протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації - існують суттєві проблеми. Найбільш значною прогалиною є відсутність єдиного підходу до проведення вітчизняного судового процесу цієї категорії злочинів. Необхідно забезпечити судові органи загальними положеннями, які будуть керівними під час відкриття судового провадження, дослідження всіх обставин справи та постановлення законного та правомірного судового рішення. Для цього вкрай важливо прийняти роз'яснення вищих судових інстанцій, зокрема, Постанову Пленуму Верховного Суду, в якій будуть розкриті особливості визначення формули злочину, відмежування її від суміжних злочинів та пояснення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак.

Окрім цього, потрібно виробити єдиний напрям судового розгляду злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України. Варто врахувати судову статистику за останні роки, а саме кількість вироків, проаналізувати їх у відповідності з практикою Європейського суду з прав людини. Ці зміни мають забезпечити правовий захист підприємцям, щоб ці особи мали реальну змогу за допомогою судочинства захистити свій бізнес та майно.

2.2. Сучасний стан відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства в умовах євроінтеграції

Україна обрала вектор зовнішньополітичного розвитку на європейську інтеграцію. У зв'язку з цим відбуваються значні зміни у вітчизняному законодавстві для приведення його у відповідність із стандартами Європейського Союзу. Було розпочато проведення значної кількості реформ, але все одно залишаються аспекти, котрі необхідно вдосконалювати і надалі. Зокрема, площина захисту бізнесу та підприємницької діяльності в цілому, так і від протиправного заволодіння майна або прав, що їм належать.

Як було вже роз'яснено нами, перша суттєва розбіжність полягає у термінології. У праві більшості держав Європи терміном «raider» («грабіжник») позначається особа, яка починає активно скуповувати акції чужої компанії з метою її поглинання шляхом отримання контрольного пакету. У своєму класичному визначенні рейдер, уживаючи заходи з придбання чужої компанії, не порушує закон, а діє лише всупереч волі її керівництва та контролюючих акціонерів. Це дозволяє розглядати навіть випадки ворожого (недружнього) поглинання підприємств як об'єктивні процеси, що сприяють динаміці економічного зростання та розбудові потужної конкурентоспроможної економіки. Цим процесом займаються досвідчені менеджери, які, використовуючи ринкові методи, здійснюють перерозподіл власності (практика «білого» та «сірого» рейдерства) [39, с.103].

Серед великої кількості нормативних актів Європейського Союзу поки що не має виключно одного документу, котрий регулює питання захисту підприємства від протиправних посягань. Окремі моменти можемо трактувати з Першої Директиви 68/151/ЄЕС Ради Європейських Співтовариств «Про координацію гарантій (застережних заходів)». Напряму Директива не передбачає статей стосовно захисту, однак аналізуючи окремі положення можна знайти деякі способи. Наприклад, зі ст.9 Першої Директиви ЄС визначається, що для третіх осіб повноваження колегіального виконавчого

органу при цьому обмежуються не статутом, а загальною правосуб'єктністю юридичної особи. Таким чином, волевиявлення виконавчого органу прирівнюється до волевиявлення товариства загалом [6].

Залежно від способу заволодіння майном чи правами питання про доцільність чи недоцільність поглинання може належати до компетенції різних органів управління. Питання про придбання контрольного пакета акцій може вирішуватися акціонерами через вищий орган товариства (якщо акції мають бути викуплені за рішенням загальних зборів та перепродані поглиначу) та індивідуально (якщо поглинач проводить просту скупку акцій «на прохідній заводу»). У разі якщо акції вже є у розпорядженні товариства та виконавчий орган має право їх реалізувати, передання їх поглиначеві здійснюється без згоди акціонерів. Щодо продажу активів товариства – вирішення питання залежить від сум угод, закріплених у статуті за відповідними органами управління. Хоча вітчизняне законодавство більше захищає права власників, ці положення також варто взяти до уваги.

Законодавство України також може орієнтувати на положення Директиви 2004/25/ЄС про пропозиції поглинання, де зазначено, що необхідно захищати інтереси власників цінних паперів компаній, які провадять свою діяльність згідно законодавству держави-члена, якщо ці компанії є предметом пропозицій поглинання або переходу контролю і хоча б деякі з їхніх цінних паперів призначені для торгівлі на регульованому ринку у державі-члені. Також, необхідно створити прозорість та ясність на території Співтовариства відносно врегулювання правових питань у випадку пропозицій поглинання та для запобігання викривлення моделі реструктуризації компаній в межах Співтовариства випадковими відмінностями у державній сфері та культурі керування [2].

Варто погодитися з Ю.О. Загуменною, яка зазначає, що основною відмінністю «рейдерства по-українськи» від зарубіжних аналогів є те, що у Європі поглинання компаній зазвичай закінчуються вдосконаленням технологічного ланцюга виробництва, підвищенням вартості акцій, взагалі є

ефективним інструментом у системі перерозподілу власності, адже передбачає реструктуризацію підприємства з подальшим його «здоровленням та виведенням на якісно повий рівень». У той час, як в Україні в результаті заходів з протиправного заволодіння майна наноситься значна шкода економіці як окремого підприємства, так і держави в цілому [28, с.94].

На відміну від України, у більшості європейських держав уже давно прийняті спеціальні закони проти рейдерства, також у цих державах протиправне заволодіння майна або прав підприємства засуджуються бізнес-товариством. Їх досвід може стати в нагоді і в нашій державі як приклад європейського досвіду.

В Італії, зокрема, передбачено кримінальну відповідальність за злочини проти корпоративних відносин. У законодавстві Великобританії визначено, що Комісія з питань добросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності зобов'язана відстежувати інформацію про плановане злиття і поглинання. Проте на практиці більшість компаній вважають за краще добровільно інформувати цю організацію про майбутнє злиття чи поглинання. Схвалення операції захищає компанії від можливого застосування до них санкцій Комісії з питань конкуренції. А регулювання самих процесів злиттів і поглинань здійснюється за допомогою Кодексу злиттів і поглинань, який має рекомендаційний характер [10, с. 57].

У національному законодавстві Німеччини чітко визначені механізми ворожого поглинання, вимоги та обмеження, пов'язані з цим процесом. У 1995 р. у Німеччині було розроблено добровільний Кодекс про ворожі поглинання, у якому зазначалось, що перш ніж компанія-агресор зробить пропозицію про скупку акцій, вона повинна завчасно попередити про свої наміри компанію-мету, Німецьку біржу і Комісію з поглинань. При цьому пропозиція про скупку акцій публікується в газеті федерального масштабу. Акціонери компанії повинні мати не менш ніж 28 днів для прийняття рішення про продаж своїх акцій за справедливою ціною. У 1998 р. Німецька біржа визначила дотримання

Кодексу як обов'язкову умову для включення компаній до основних німецьких фондових індексів [10, с.57].

До того ж зазначимо, що ефективними державними засобами запобігання рейдерству провідних державах світу є запровадження регулювання облікової системи ринку корпоративних цінних паперів. У багатьох розвинених державах документарна форма існування цінних паперів поступово замінюється бездокументарною. Це зумовлено здатністю бездокументарної форми прискорювати, спрощувати та здешевлювати розрахунки і рух цінних паперів від одного власника до іншого, а також збільшувати захист прав власника від можливих махінацій з його цінними паперами [65, с. 10].

Щодо низького рівня правової культури населення та правового нігілізму в суб'єктів економічної діяльності та представників органів державної влади України, то, зважаючи на прагнення України набути повноправного членства в Європейському Союзі, вважаємо за необхідне зауважити, що в усіх без винятку державах Європейського Союзу рейдерство або будь-яке протиправне заволодіння майном чи правами підприємства засуджується бізнес-громадськістю [32, с.84]. На жаль, в умовах нашого сьогодення, в Україні таке явище частіше не викликало обурення, а сприймалося як закономірна буденність.

Найголовніший принцип, котрий має впроваджувати як законодавці України, так власники підприємств за для попередження будь-яких злочинів, пов'язаних з заволодінням майна або прав підприємства це прозорість та відкритість ведення діяльності підприємства. Чимала кількість нормативних актів ЄС спрямована на досягнення саме цієї мети, оскільки така врегульована діяльність фактично виключає всі умови для вчинення злочинів у сфері господарської діяльності.

З 25 травня 2018 року Єврокомісія посилила Директиву 1995 року про захист даних новим регламентом - General Data Protection Regulation (GDPR), який по суті замінює Директиву. GDPR встановлює принципи законності, справедливості і прозорості при обробці персональних даних. Вся інформація

про ці дії має бути викладена максимально доступно і просто. Збір даних повинен бути цільовим, інформація має бути використана із початковою метою. Винятком тут є архіви, наукові і історичні дослідження, статистика, а також збір даних на користь суспільства [73]. В умовах євроінтеграції новий Регламент варто брати до уваги і вітчизняним підприємцям. Враховуючи, що протиправне заволодіння майном здійснюється шляхом вчинення інших неправомірних правочинів, котрі пов'язані з інформацією про майно і права як власників підприємств, так і осіб, що користуються його діяльністю або послугам.

Усе ж таки позитивні зміни мають місце у внутрішній політиці нашої держави. Першим кроком стало прийняття та реалізація пакета «антикорупційних» законів, а саме Закону «Про запобігання корупції», Закону «Про Національне антикорупційне бюро України», Закону «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 – 2017 роки». Минулого року, представниками провідних бізнес-асоціацій Американської торговельної палати в Україні (АСС), Європейської Бізнес Асоціації (ЕБА), Спільки українських підприємців (СУП), Офісу ефективного регулювання BRDO та Офісу Бізнес-омбудсмена було підтримано законодавчі ініціативи Міністерства юстиції України, спрямовані на посилення боротьби з рейдерськими атаками на підприємства та майно громадян. Законопроект №9063 від 06.09.2018 року «#РЕЙДЕРСТВОСТОП» включає в себе оновлений список суб'єктів реєстрації (без державних та комунальних підприємств), запровадження обов'язкового підвищення кваліфікації державних реєстраторів, однаковий термін дії договору оренди і правом оренди в реєстрі, страхування від підробки підпису на договорі, укладеному в простій письмовій формі, припинення старих, недійсних обтяжень та захист права власності на частку у статутному капіталі юридичної особи [47]. Усі ці новації за поясненнями Мін'юсту мали б забезпечити більшу прозорість та попередити злочини у господарській сфері, в тому числі протиправне заволодіння майном підприємства.

Однак, влітку 2019 року цей проект було відкликано. Це сталося через те, що широкому загалу було представлено новий проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи контролю і вирішення спорів у сфері державної реєстрації та щодо подолання рейдерства». Його було запропоновано під час проведення круглого столу «Справжній антирейд», що відбувся 26 червня 2019 року. Цей законопроект має внести зміни до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Цивільного кодексу України, Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності», Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Отже, у підсумку можна зазначити, що в межах євроінтеграції варто обов'язково враховувати досвід держав Європейського Союзу. Запозичуючи їх практику попередження насильницького захоплення майна підприємства, установи чи організації, можливо змінити склад даного злочину, а в майбутньому декриміналізувати його та використовувати як ефективний інструмент ведення бізнесу або попередження банкрутства. Для того, щоб вітчизняне законодавство відповідало стану сучасної європейської правової бази важливо також враховувати норми та положення Директив, Рекомендацій та Рішень органів європейської спільноти, зокрема Ради Європи та її складових – Комітету міністрів та Парламентської Асамблеї. Після цього, необхідно налаштувати законодавчий розгляд законопроектів таким чином, щоб він дійсно відповідав сучасним нормотворчим вимогам, а не зупинялися на необмежений час в комітетах Верховної Ради України.

2.3. Удосконалення правового забезпечення охорони майна підприємства та практики застосування законодавства

Удосконалення правового забезпечення охорони майна підприємства та його діяльності у господарській сфері взагалі неможливо уявити тільки за рахунок окремого одного елементу. Для створення сприятливої атмосфери для вітчизняного підприємця, захищеного від будь-яких посягань на об'єкт його діяльності, має запрацювати цілий комплекс змін та нововведень. Держава має бути зацікавлена в зміні як законодавчої бази для покращення самої норми, так і практичного поля, що дозволить застосовувати цю оновлену норму оптимальним способом.

Слушною є думка, що формування інституційно-правового середовища для протидії протиправного заволодіння майна підприємства лежить в площині: удосконалення корпоративного, арбітражного і кримінального законодавства та судової системи; активізації правоохоронних органів у боротьбі зі силовими захопленнями та корупцією; впровадження механізму відповідальності державних службовців; розвитку інституту банкрутства та оптимізація офшорної політики; контролю за управлінням державною власністю; розвитку фінансового ринку; формування конкурентних переваг та сприятливості бізнес-середовища шляхом підвищення прозорості та зниження корупційності державного регулювання у сфері корпоративних відносин, розвитку інституту приватної власності, аудиту та страхування; моніторингу політики протидії недружнім поглинанням вітчизняних підприємств [38].

Відповідно до результатів проведеного опитування ОЕСР ризик захоплення та недостатній рівень захисту права власності входять в першу п'ятірку факторів, які негативно впливають на перспективи добросовісного ведення бізнесу в країнах Східної Європи та Центральної Азії [51].

На це звертає увагу у своєму Системному звіті «Боротьба з рейдерством: сучасний стан та рекомендації» Рада бізнес-омбудсмена. Рада — незалежний та не уразливий для тиску з боку будь-яких державних структур орган, бо він не

фінансується з держбюджету. Причому, Рада бізнес-омбудсмена — це консультативно-дорадчий орган при Кабінеті міністрів, тому будь-які органи влади не мають права ігнорувати її рішення. У своєму звіті Рада в якості рекомендації для бізнесу зосереджується на доцільності запровадження стандартів добросовісності, як передумови для зменшення вразливості бізнесу до рейдерських атак [53]. Взагалі, цілий розділ присвячено рекомендаціям щодо удосконалення законодавства для попередження протиправного заволодіння майном підприємства. Розглянемо ключові з них.

Мін'юсту необхідно запровадити систему оповіщення учасників юридичної особи або їх представників (шляхом направлення повідомлень на електронну пошту та, в якості додаткової адміністративної послуги, смс-повідомлень) про надходження до державних реєстраторів заяв на проведення реєстраційних дій стосовно такої юридичної особи та/або її відокремленого підрозділу. На даний момент ця рекомендація щодо удосконалення знаходиться в процесі виконання. За результатами зустрічі Мін'юста, ДП «НАІС» та Світового банку з жовтня 2017 року та станом на теперішній час ДП «НАІС» спільно з наданим Проектом «Підтримка реформ у сільському господарстві та земельних відносинах в Україні» Світового банку представником по технічній взаємодії вживаються заходи стосовно запровадження сервісу (без залучення комерційних організацій до процесу надання зазначених послуг) щодо інформування про зміни, що відбулись у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (корпоративні права). Зокрема, на сьогодні відбувається погодження концепції та технічного завдання відповідного програмного забезпечення.

Для покращення практичного застосування норм варто внести зміни до Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, затвердженого наказом Міністерства юстиції України № 359/5 від 09 лютого 2016 року, згідно з якими: 1) зобов'язати державних реєстраторів, у випадку внесення до ЄДР змін про право власності на корпоративні права, перевіряти дані ДРОРМ на

наявність відповідних обтяжень цих корпоративних прав; 2) у випадку наявності обтяжень, які забороняють перехід права власності на корпоративні права – відмовляти у вчиненні відповідних реєстраційних дій на підставі пункту 5 частини першої статті 28 Закону № 755-IV. На жаль, ця позиція так і не введена в силу.

Серед виконаних пропозицій у відповідності до п. 10 Постанови Кабінету Міністрів України № 509 від 12 липня 2017 року розроблено та затверджено протоколи з визначенням структури та формату інформаційних файлів, що передаються та приймаються в порядку інформаційної взаємодії інформаційних систем Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Державного земельного кадастру. Відповідні протоколи, серед іншого, спрямовані на створення технічних можливостей для надання державному кадастровому реєстратору інформації про зареєстровані речові права на нерухоме майно шляхом безпосереднього доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та внесення відомостей про власників та/або користувачів земельної ділянки до даних Державного земельного кадастру [7].

Інформаційна взаємодія почала повною мірою функціонувати з середини листопада 2017 року. З практичної точки зору це означає, зокрема, що тепер кадастрові реєстратори нарешті отримують технічну можливість брати інформацію про права власності або оренду щодо конкретної ділянки через прямий доступ до Реєстру прав. Крім того, коли державний реєстратор вносить певні зміни в Реєстр прав, дані відповідної земельної ділянки автоматично синхронізуються із Земельним кадастром.

Для посилення правової охорони майна Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства потрібно розробити єдиний нормативний акту про порядок присвоєння поштових адрес об'єктам нерухомості на території України та узгодження останнього з положеннями законодавства.

20.03.2018 року Рада бізнес-омбудсмена отримала лист від Міністерства регіонального розвитку від 02.03.2018, згідно з яким останнім розроблено

проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення містобудівної діяльності» (від 04 травня 2016 року № 4585), яким врегульовувалося питання присвоєння поштових адрес об'єктам будівництва в межах та за межами населених пунктів. Однак, листом Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 згаданий законопроект № 4585 відкликано з ВРУ. Наразі пропозиції щодо врегулювання питання визначення процедури надання адреси об'єкту будівництва включено до проектів законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні» (№ 6540 від 06.06.2017) та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері містобудування» (№ 7085 від 06.09.2017), які включені до порядку денного сьомої сесії ВРУ восьмого скликання відповідно до постанови ВРУ від 03.10.2017 № 2149-VIII.22.03.2018 проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері містобудування № 7085 від 06.09.2017 було прийнято в першому читанні. 22.03.2018 законопроект було прийнято в першому читанні.

Міністерство юстиції України спрямували зусилля на інформування професійного середовища та громадськості про статус та обсяг повноважень постійно діючих комісій з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації. На сайті Мін'юсту розміщена наявна окрема сторінка, яка описує діяльність Комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації Мін'юсту, керівництвом Міністерства здійснюється постійне інформування громадськості проходить шляхом здійснення виступів в ЗМІ, а також розміщення звернень в соціальних мережах, така сама робота проводиться керівництвом головних територіальних управлінь юстиції в областях, м. Києві.

Наприкінці, повертаючись до царини кримінального права та суміжних галузей, то на жаль, треба визнати, що вдосконалення законодавства та його практичного застосування знаходиться в невтішному становищі. Як ми зазначали раніше, на теперішній час відсутнє узагальнення судової практики виключно за вчинення злочинів протиправного заволодіння майна підприємства. Також, досі не розпочато проведення узагальнення існуючої

практики розслідування злочинів протиправного заволодіння майна підприємства, установи, організації, на підставі чого розробити та затвердити Методичні рекомендації по розслідуванню найбільш типових випадків злочинів Головним Слідчим Управлінням Національної Поліції України, у відповідності до Інструкції з організації діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України разом з Міністерством юстиції України, Національною поліцією України, представниками органів судової влади та органів адвокатського самоврядування, профільними неурядовими організаціями, а також за участю Ради бізнес-омбудсмена.

У вдосконаленні правової охорони майна підприємства, установи, організації також зацікавлена і Нотаріальна палата України. У липні 2019 року було презентовано Стратегічний план зупинення рейдерства у сфері державної реєстрації. Питання покращення роботи нотаріальної сфери має позитивно вплинути на захист від протиправного привласнення майна, оскільки чим більш захищена і прозора буде процедура створення та ведення нотаріального документообігу, тим меншими будуть випадки укладення неправомірних правочинів, які використовують для рейдерських операцій.

Серед запропонованих заходів варто відмітити вдосконалення процедури встановлення (ідентифікації) особи, яка звертається за вчиненням реєстраційних дій, перевірки повноважень, підписання заяв. Це можливо шляхом звуження переліку документів, на підставі яких встановлюється особа для вчинення реєстраційних дій; перевірки дійсності довіреностей та спеціальних бланків, на яких вони викладені, за даними реєстрів та перевірки судових рішень за даними реєстру бланків/QR-кодів після запровадження.

Ще один напрям закриття можливостей рейдерства - шляхом побудови системи належного обліку інформації через об'єднання та вдосконалення системи електронних державних реєстрів. Для цього необхідне створення електронного реєстру нотаріальних дій (Е-нотаріат); вдосконалення роботи Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (ДРРП); створення Державного реєстру об'єктів нерухомого майна; створення Державного

адресного реєстру; створення реєстру державних реєстраторів; створення реєстру техінвентаризаторів або іншої системи їх обліку.

Також має бути відповідний захист документа за рахунок існування документа у двох формах: письмова та електронна (або відцифрування). Захист письмової форми відбувається через використання спеціальних бланків нотаріальних документів, використання QR-кодів тощо, а захист документа в електронній формі – через запровадження сучасних стандартів для створення та зберігання інформації у електронному вигляді.

Особливої уваги заслуговує питання ключів-кодів доступу, оскільки з їх допомогою відбуваються протиправні дії з інформацією стосовно майна підприємства, що є у реєстрах та базах даних. У зв'язку з цим потрібно впроваджувати багатофакторну автентифікацію при вході державного реєстратора до реєстру, унеможливлення використання ключів поза адміністративно-територіальною одиницею, на яку поширюється компетенція державного реєстратора (не нотаріуса). Має бути введений жорсткий контроль за видачею ключа (в т.ч. відеофіксації), а також механізму його негайного блокування у разі компрометації, смерті чи припинення діяльності реєстратора. Необхідне встановлення персональної відповідальності чиновника, який здійснює видачу та контроль, за порушення законодавства при видачі та за несвоєчасне блокування ключа у разі смерті чи припинення діяльності реєстратора, крім цього, ще й проведення інвентаризації виданих ключів ЕЦП або їх заміни та наявності/відсутності державних реєстраторів на робочих місцях [56].

Деякі заходи з покращення ситуації були вже проведені на початку вересня 2019 року, повідомляє Міністерство юстиції України. Було проведено моніторинг 109 комунальних підприємств та скасовано акредитацію для 60 з них. За допущені порушення анульовано або тимчасово заблоковано доступ до реєстрів для 114 реєстраторів. Скасовано акредитацію відомих чорних реєстраторів. За ініціативи Мін'юсту спільно з НАІС було проведено верифікацію ключів доступу з ідентифікацією осіб 460 реєстраторів-

працівників КП та 3200 реєстраторів-працівників органів місцевого самоврядування. Внаслідок цієї перевірки анульовано доступ до реєстрів 22 % реєстраторів-працівників КП та приблизно 5 % реєстраторів-працівників органів місцевого самоврядування. Окрім цього, було частково оновлено склад Антирейдерської комісії та покращено процедуру подачі скарг до комісії, а саме тепер скаргу можна подати через портал державних послуг iGov за допомогою ЕЦП або Bank ID [17].

Отже, у **висновку**, найбільш оптимальним для вдосконалення кримінального попередження злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України, можна запропонувати наступне:

- створити реєстр фізичних та юридичних осіб, які вже були задіяні в рейдерських схемах в Міністерства юстиції України;

- запровадити оформлення судових рішень та їх копій в цифровому форматі із забезпеченням додаткових засобів захисту інформації;

- з метою приведення до єдиного стандарту узагальнити практику застосування судами України матеріального та процедурного законодавства у справах, пов'язаних з протиправним заволодінням майном підприємства, установи, організації;

- законодавчо зобов'язати реєстраторів та утримувачів Єдиних та Державних реєстрів інформаційної мережі Міністерства юстиції України обов'язково повідомляти про планові реєстраційні дії власників корпоративних прав, щоб уникнути переходу прав без відома їх законного власника.

Висновки. У висновках до Розділу 2 визначимо, що для реалізації кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації необхідно забезпечити судові органи офіційними роз'ясненнями, які будуть керівними під час відкриття судового провадження, дослідження всіх обставин справи та постановлення законного та правомірного судового рішення. Прийняття такого роз'яснення вищими судовими інстанціями, наприклад, Постанови Пленуму Верховного Суду, в якій будуть розкриті особливості визначення формули злочину, відмежування її від

суміжних злочинів та пояснення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак стане значним кроком у покращенні правової ситуації навколо злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України. Варто врахувати судову статистику за останні роки, а саме кількість вироків, проаналізувати їх у відповідності з практикою Європейського суду з прав людини.

Гарантування реального правового захисту підприємцям, щоб ці особи мали реальну змогу за допомогою судочинства захистити свій бізнес та майно створить можливість відбудови прозорої економіки держави. В цьому аспекті доцільно запозичити практику європейських держав, а саме попередження насильницького захоплення майна підприємства, установи чи організації, оборнення складу цього злочину за допомогою розумних обмежень в інструмент ведення бізнесу або попередження банкрутства в критичних ситуаціях. Було визначено, що для того, щоб вітчизняне законодавство відповідало стану сучасної європейської правової бази важливо також враховувати норми та положення Директив, Рекомендацій та Рішень органів європейської спільноти, зокрема Ради Європи та її складових – Комітету міністрів та Парламентської Асамблеї. Заключним етапом змін має стати налаштування належного законодавчого розгляду законопроектів, котрий буде відповідати нормотворчим вимогам сучасності і в результаті якого, будуть прийняті позитивні зміни необхідні для кримінального закону держави.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного дослідження можемо сформулювати наступні **висновки і пропозиції**.

1. З'ясовано *поняття та сутність* протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації, опрацьовано різні підходи до визначення цього поняття. Виокремлено притаманні йому *риски*, - такі, як: організаційний та спланований характер, значні майнові втрати, руйнування сталих економічних мікро- та макросистем.

2. Зроблено висновок, що виділення законодавцем кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства є цілком доцільним та правильним рішенням щодо криміналізації такого злочину. Визначено її необхідність для *розмежування між цивільно-правовими і кримінально-правовими відносинами* в цій сфері, а визначення понять конкретних видів неправомірних діянь дозволяє їх відрізнити з-поміж діянь, що передбачені складами суміжних злочинів, тим самим забезпечуючи невідворотність кримінальної відповідальності за злочин, що посягає на сферу господарювання.

3. Проведено аналіз *змісту кримінальної відповідальності*, передбаченої ст. 206-2 Кримінального кодексу України. З'ясовано, що цей злочин передбачає відповідальність за порушення гарантованого Конституцією України та іншими міжнародними документами права власності особи. Виявлено приналежність до категорії корупційних злочинів через наявність особливого суб'єкта його вчинення, а саме службову особу, що зазначено в переліку корупційних злочинів у примітці до ст. 364 КК України. Досліджено специфічний спосіб вчинення злочину в зв'язку з передбаченим в складі вчиненням правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації. Визначено, що суспільна небезпечність заподіюється відносинам власності, а також життю і здоров'ю, оскільки кваліфікуючі ознаки складу злочину пов'язані з заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, тобто посяганням на найвищу соціальну цінність держави як

правової. Проаналізовано, що значна небезпека виникає для забезпечення нормальної діяльності внутрішньої економіки держави та безпеки малого та крупного бізнесу.

4. Досліджено *проблемні аспекти вітчизняної судової практики* у справах про протиправне заволодіння майном підприємства. Проаналізовано судові рішення, винесені по цьому злочину. Виявлено негативні показники, оскільки кількість справ, що перебувають на стадії досудового розслідування, значно перевищують показник винесених судом обвинувальних вироків. Акцентовано увагу на складності та громіздкості доказування способу вчинення злочину, а саме вчинення правочинів шляхом підроблення документів.

5. Обґрунтовано необхідність для реалізації кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації *забезпечити судові органи офіційними роз'ясненнями*, які будуть керівними під час відкриття судового провадження, дослідження всіх обставин справи та постановлення законного та правомірного судового рішення. Підкреслено важливість прийняття такого роз'яснення вищими судовими інстанціями, наприклад, Постанови Пленуму Верховного Суду, з розкриттям особливостей визначення формули злочину, відмежування її від суміжних злочинів та пояснення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України. Варто врахувати судову статистику за останні роки, а саме кількість вироків, проаналізувати їх у відповідності з практикою Європейського суду з прав людини.

6. Обґрунтовано сучасний стан відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства в умовах євроінтеграції. Висловлено думку щодо *доцільності застосування практики європейських держав*, а саме з точки зору попередження насильницького захоплення майна підприємства, установи чи організації, оборонення складу цього злочину за допомогою розумних обмежень в інструмент ведення бізнесу або попередження банкрутства в критичних ситуаціях. Визначено, що для того, щоб вітчизняне законодавство відповідало стану сучасної європейської правової бази важливо також

враховувати визначені норми та положення Директив, Рекомендацій та Рішень органів європейської спільноти, зокрема Ради Європи та її складових – Комітету міністрів та Парламентської Асамблеї.

7. Зібрано матеріали щодо *удосконалення правового забезпечення охорони майна підприємства та практики застосування законодавства*. Зокрема, запропоновано:

–створити реєстр фізичних та юридичних осіб, які вже були задіяні в рейдерських схемах, в Міністерстві юстиції України;

–запровадити оформлення судових рішень та їх копій в цифровому форматі із забезпеченням найсучасніших додаткових засобів захисту інформації;

–узагальнено практику застосування судами України матеріального та процедурного законодавства у справах, пов'язаних із протиправним заволодінням майном підприємства, установи, організації, з метою приведення до єдиного стандарту;

–законодавче зобов'язання реєстраторів та утримувачів Єдиних та Державних реєстрів інформаційної мережі Міністерства юстиції України обов'язково повідомляти про планові реєстраційні дії власників корпоративних прав, щоб уникнути переходу прав без відома їх законного власника.

Удосконалення правового регулювання **безпеки підприємницької діяльності** передбачає формування наступних **пропозицій**:

1. На законодавчому рівні слід негайно привести до *єдиного стандарту термінологічний і понятійний апарат* (що нами запропоновано), який використовується в кримінальному законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах, - для формування чітких послідовних дій з виявлення, розслідування цього суспільно небезпечного діяння, справедливого правосуддя, а також запобігання поширенню хибного уявлення про нього у правосвідомості населення.

2. Для ефективної протидії вказаному явищу і формування повноцінної системи захисту вітчизняної економіки в межах кримінального

законодавства необхідно збільшити міру відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства... та прописати (*передбачити*) кримінальну відповідальність уже за саму організацію такого нападу, закріпити вказане поняття в окремій нормі КК України, визначити його юридичні ознаки, можливі форми посягань.

3. У сфері судової практики важливо негайне прийняття вищими судовими органами офіційного роз'яснювального акту, зокрема *Постанови Пленуму Верховного Суду або Висновку Касаційного кримінального суду* з питань розгляду судової практики щодо цього виду злочину. Слід також упровадити оформлення судових рішень та їх копій в цифровому форматі із забезпеченням найсучасніших додаткових засобів захисту інформації.

4. *Забезпечити сучасні засоби захисту реєстрів і баз даних*, де міститься інформація про будь-яке майно підприємства, установи, організації, а саме з використанням QR-кодів, провести *інвентаризації виданих ключів ЕЦП*. *Підвищити ступінь відповідальності* для осіб, які здійснюють ведення та користування такими реєстрами, – державних реєстраторів і нотаріусів.

5. Провести зазначені заходи в комплексі та / або в рамках *антирейдерської реформи* (стратегії) із забезпеченням тісної співпраці всіх гілок державної влади – законодавчої, виконавчої та судової, наприклад в руслі *Програми боротьби зі злочинністю*.

Зазначене дасть змогу сформуванню цілісного підходу до забезпечення правової охорони майна підприємців, мінімізації ризиків їх втрат та забезпечення нормального функціонування економічного сектору держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003, № 436-IV, чинний, в редакції від 07.02.2019 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144 / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Директива 2004/25/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 квітня 2004 року про пропозиції поглинання / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004L0025>
3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001, чинний, в редакції від 26.02.2019 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131 / Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
6. Перша директива 68/151/ЄЕС Ради Європейських Співтовариств «Про координацію гарантій (застережних заходів), які вимагаються країнами-членами від компаній в рамках контексту другого абзацу Статті 58 Договору для захисту інтересів членів та інших з перспективою зробити такі гарантії однаковими в усьому Співтоваристві» від 9 березня 1968 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_453
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку доступу державних реєстраторів прав на нерухоме майно та користування відомостями Державного земельного кадастру» від 12 липня 2017 р. № 509 /

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/509-2017-%D0%BF>

8. Указ Президента України «Про заходи щодо протидії рейдерству» № 542/2019 від 22.07.2019 / [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/542/2019>
9. Указ Президента України «Про посилення протидії рейдерству» № 313/2014 від 19.03.2014 / [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/313/2014>
10. Аналітична довідка: Матеріали Комітетських слухань Верховної Ради України “Шляхи подолання рейдерства: удосконалення законодавства та посилення реагування правоохоронних органів на протиправні дії його організаторів і виконавців”. – К. : Міжвідом. наук.-дослід. центр з пробл. боротьби з організованою злочинністю при РНБО, 2008. – 127 с.
11. Бабанін С. В. Об’єкт рейдерства / С. В. Бабанін // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. - 2016. - Вип. 2. - С. 126-128
12. Берлач Ю.А. Правове визначення рейдерства / Ю. А. Берлач // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 1. – С. 60–62
13. Бігунець І. Господарські суди vs "Чорні державні реєстратори" / І. Бігунець // Юридичний вісник України. - 2018. - N 37(14-20 вересня). - С. 10-11
14. Вербицька Н. Новели у сфері державної реєстрації: антирейдерський закон та зміни у процедурі оскарження рішень державних реєстраторів / Н. Вербицька, Ю. Кривошеев // Вісник національної асоціації адвокатів України. - 2017. - N 1/2. - С. 49-53
15. Вирок Генічеського районного суду Херсонської області від 19.12.2014 р. у справі № 653/3368/14–к за обвинуваченням Особа_3 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 206-2 КК України / Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43523481>
16. Вирок Городищенського районного суду Черкаської області від 23 листопада 2018 року у справі № 691/1095/18/ Єдиний державний реєстр

судових рішень. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78095910>

17. Владислав Власюк: випадків рейдерства стало менше, тоді як можливостей для захисту – більше / Міністерство юстиції України // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/vladislav-vlasyuk-vipadkiv-reyderstva-stalo-menshe-todi-yak-mojlivostey-dlya-zahistu---bilshe>
18. Грек Б. М. Поняття та історичні передумови розвитку рейдерства в Україні / Б. М. Грек, Т. Б. Грек // Адвокат. - 2010. - № 9. - С. 29-34
19. Грищенко Н.М. Відображення механізму правоутворення та правотворчості кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації / Н.М. Грищенко // Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2018 р.). – Дніпро : ДДУВС, 2018. – С. 401-406
20. Грищенко Н. М. Витоки та сучасний стан кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації / Н. М. Грищенко // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. - №3. – с.168-170
21. Грищенко Н.М. Особливості об'єкта протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації / Н. М. Грищенко // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2017. - №4. – с.126-128
22. Грищенко Н. Соціальна зумовленість кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації / Н. Грищенко // Підприємництво, господарство і право, 2018. №6. - с. 258-263
23. До суду направили обвинувальний акт щодо рейдерів, які заволоділи майном на майже 1 млрд гривень / Тиждень.ua // Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://tyzhden.ua/News/176346>
24. Дудоров О. О. До питання про коректне кримінально-правове визначення захоплення суб'єктів господарювання (рейдерства) / О. О. Дудоров, С. С. Титаренко // Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра. - 2017. - № 1. - С. 57-68.

25. Дунас М. О. Система складів злочинів у сфері господарської діяльності, суб'єктом яких визнається службова особа, як предмет наукового дослідження / М.О. Дунас // Право і суспільство. — 2017. — № 6, ч. 2. - с.145-151
26. З 2014 року кількість рейдерських захоплень зростає щороку / Оpendатабот / Електронний ресурс. [Режим доступу]:<https://opendatabot.ua/blog/198-raiders>
27. За рік в антирейдерську комісію звернулися 1270 громадян / Дзеркалотижня. Міжнародний громадсько-політичний тижневик. – 2017. - Випуск № 41 (4-10 листопада). / Електронний ресурс. [Режим доступу]:<https://dt.ua/ECONOMICS/za-rik-v-antireydersku-komisiyu-zvernulisya-1270-gromadyan-259270.html>
28. Загуменна Ю.О. Рейдерство як загроза національній безпеці України / Ю. О. Загуменна // Право.ua. - 2018. - №3. - С.91-96.
29. Зубрицкий А. Сойти на землю : законопроект № 8121 содержит ряд интересных механизмов противодействия рейдерству, которые при надлежащем внедрении помогут защитить права землепользователей от посягательств других лиц / А. Зубрицкий // Юрид. практика : газ. укр. юристов. - 2019. - N 20(14 мая). - С. 16
30. Калмикова Є. Лікарський засіб від хвороби суспільства чи плацебо? : встановлення кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації / Є. Калмикова, Д. Калмиков // Юридичний вісник України. – 2014. – № 14. – 5–11квітня. – С. 14–15
31. Ковригіна В. Є. Протиправне поглинання господарських підприємств та проблеми юридичної відповідальності / В. Є. Ковригіна // Правова інформатика : наук. журн. з питань прав. інформатики, інформ. права та інформ. безпеки. - 2012. - N 4. - С. 29-36.
32. Колесник М. А. Рейдерство в Україні: загальна характеристика та основні тенденції розвитку / М. А. Колесник // Право і безпека. – 2011. – № 1. – С. 80–84.

33. Крутов В. Зарубіжний досвід протидії негативним проявам рейдерства, шляхи його застосування в Україні / В. Крутов, Ю. Берlach // Підприємництво, господарство і право. - 2009. - 12. - С. 76-79
34. Кубарев І. В. Сутнісні ознаки рейдерства / І. В. Кубарев, С. С. Барган // Донецький юридичний інститут . Правовий часопис Донбасу : зб. наук. пр. / Донец. юрид. ін-т . - Кривий Ріг : ДЮІ МВС України, 2018. - 2018. №2 (63). - С. 117-122.
35. Кулаков В. Захист власності від рейдерства / В. Кулаков // Юридичний вісник України. - 2019. - N 22(31 травня-6 червня). - С. 5
36. Кулаков В. Звернення до комісії при Мін'юсті як спосіб захисту від рейдерства / В. Кулаков // Юридичний вісник України. - 2018. - N 20(18-24 травня). - С. 15
37. Литвак О. Проблема рейдерства очима кримінолога і цивіліста / О. Литвак // Вісник Національної академії прокуратури України. - 2010. - N 4. - С. 40-44.
38. Мельник М. І. Інвестиційне забезпечення безпеки бізнес-середовища України в умовах європейської інтеграції / М. І. Мельник. // Економіка. Управління. Інновації. - 2014. - № 1
39. Мельниченко О. А. Протидія рейдерству як складова державної політики щодо економічної безпеки / О. А. Мельниченко, В. І. Пушкарьова // Актуальні проблеми державного управління. - 2015. - № 1. - С. 102-108
40. Мороз В. Антирейдерська комісія міністерства юстиції: pro rt contra / В. Мороз // Юридична газета. - 2017. - N 27/28 (4 липня). - С. 9
41. Нацполіція: Поняття рейдерства досі не визначено законом / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2072225-nacpolicia-ponatta-rejderstva-dosi-ne-viznaceno-zakonom.html>
42. На агросектор відбулося 654 рейдерські атаки у 2018 році / Kurkul.com – онлайн асистент фермера // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kurkul.com/news/13878-na-agrosetektor-vidbulosya-654-reyderski-ataki-u-2018-rotsi>

43. На Дніпропетровщині викрито факт рейдерства на суму майже 5 млн грн / Прес-служба прокуратури Дніпропетровської області Електронний ресурс. [Режим доступу]: https://dnipr.gp.gov.ua/ua/actual_dnipr.html? m=publications& c=view& t=rec&id=245087
44. Нечипорук, Ю. М. Історичні етапи та передумови виникнення рейдерства в Україні / Ю. М. Нечипорук // Модернізація правових інститутів: вимоги часу : зб. матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. : тези наук. доп. (8 груд. 2016 р.) / Міжнар. юрид. наук.-практ. Інтернет-конф. "Актуальна юриспруденція". - Київ : АртЕк, 2016. - С. 206-208
45. Ополінський А. О. Особливості рейдерства в Україні: інструменти запобігання і протидії протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації / А. О. Ополінський // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2018. – Вип. №53. Т.2. – с.74-77
46. Ополінський А. О. Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації та корупція як негативні фактори в розвитку України / А. О. Ополінський // Злочинність у глобалізованому світі : матеріали XVI Всеукр. кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Харків, 12 груд. 2017 р.) / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків : Право, 2017. - С. 268-270.
47. Павло Петренко: Провідні бізнес-асоціації підтримали законопроект 9311 #РЕЙДЕРСТВОСТОП / Міністерство юстиції України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/pavlo-petrenko-providni-biznes-asotsiatsii-pidtrimali-zakonoproekt-9311-reyderstvistop-26405>
48. Погорелов Ю.С. Типізація рейдерства та методи боротьби з ним / Ю.С. Погорелов, Ю.В. Лещенко // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2012. – № 24 (I). – С. 208–214
49. Пожуєва Т. О. Причини виникнення та шляхи подолання рейдерства в Україні / Т. О. Пожуєва // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. - 2017. - № 3. - С. 43-47.

50. Прем'єр закликав Раду посилити відповідальність за рейдерство [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2088733-premer-zaklikav-radu-posiliti-vidpovidalnist-za-rejderstvo.html>
51. Реформи у сфері боротьби з корупцією в країнах Східної Європи та Центральної Азії. Досягнення та проблеми, 2013- 2015 роки, 2016 рік, стаття 304 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/corruption/acn/Anti-Corruption-Reforms-Eastern-Europe-Central-Asia-RUS.pdf>
52. Серьогін О. Ю. Основні шляхи протидії зловживанню правом при недружніх захопленнях (рейдерстві) в Україні / О. Ю. Серьогін, С. Ю. Серьогін // Актуальні питання цивільного та господарського права. - 2007. - 2 (№2-3). - С. 66-68
53. Системний звіт 2015-2017. Боротьба з рейдерством: сучасний стан та рекомендації / Business Ombudsman Council // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://boi.org.ua/publications/systemicreports/1134-systemic-report-combatting-raidership-current-stat/>
54. Слотило О. Відмежування понять "грінмейл" та "рейдерство", їх кримінально-правове значення [Текст] / О. Слотило // Підприємництво, господарство і право : наук.-практ. госп.-прав. журн. - 2019. - № 6. - С. 258-261.
55. Слотило О. До питання про соціальну обумовленість виділення складу злочину "протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації" / Слотило О. // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : Матеріали ХХІV звіт. наук.-практ. конф., 7-8 лют. 2018 р. / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Юрид. ф-т ; редкол.: В. М. Бурдін (голова) та ін. - Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2018. - Ч. 2. - С. 171-174
56. Стратегічний план зупинення рейдерства у сфері державної реєстрації нерухомості та бізнесу / Нотаріальна палата України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://npu.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/PLAN-.pdf>

57. Судді ККС у складі ВС розповіли про практику розгляду справ щодо захисту бізнесу / Судова влада // 23 квітня 2019.Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/696429/>
58. Титаренко С. С. Аналіз санкцій статей 205-1, 206, 206-2 КК України / С. С. Титаренко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 2017. - №4 (80). – с.119-128
- 59.Титаренко С. С. Суб'єкти господарювання під охороною «антирейдерських» положень кримінального закону: реалії та перспективи / С. С. Титаренко // Visegrad Journal on Human Rights. – 2017. - №3. - с.194
60. Туркот О.А. Правовий захист акціонерних товариств від посягань на їх майно: монографія / О.А. Туркот; МВС України, Львівського державного університету внутрішніх справ. – Львів: ЛДУВС, 2018. – 196 с.
61. Ухвала Апеляційного суду Житомирської області від 14.02.2018 року у справі №296/705/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72230406>
62. Ухвала Печерського районного суду міста Києва №83587632 у справі № 757/38106/19-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83587632>
63. Федулова І. М. Відмежування складу злочину, передбаченого статтею 206-2 Кримінального кодексу України, від суміжних складів злочину / І. М. Федулова // Університетські наукові записки. - 2017. - № 2. - С. 123-135
64. Федулова І. М. Характеристика об'єкта злочину, передбаченого статтею 206-2 Кримінального кодексу України / І. М. Федулова // Проблеми законності : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017 = Problems of legality = Проблемы законности. - Вип. 136. - С. 215-224
65. Хоружий С. Про деякі проблеми ринку цінних паперів / С. Хоружий // Фінансові ризики. – 2000. – № 2. – С. 5–13

66. Чепелюк О. Взаємозв'язок корупції та рейдерства: кримінально-правовий аспект / О. Чепелюк, О. Крючкова // Вісник прокуратури, 2009. - 8. - с. 98-103
67. "Чорні" нотаріуси: як захистити житло від рейдерства? : юристи розповідають, як самостійно захистити свою нерухомість від шахрайства // Юридичний вісник України. - 2016. - N 42(21-27 жовтня). - С. 15
68. Comparative analysis on preventing misuse of public authority in the corporate sector : PRECOP-RF Protection of the Rights of Entrepreneurs in the Russian Federation from Corrupt Practices, Council of Europe, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rm.coe.int/preventing-misuse-of-public-authority-in-the-corporate-sector-en/1680782452>
69. Hrebeniuk M. Counteraction to Agrarian Raidership as an Important Component of Ensuring Food Security of the State, *Ūridičnij časopis Nacional'noï akademii vnutrišnih sprav*, 2018, № 1 (15). – p.40-48. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/6677/1/5.pdf>
70. Louise Shelley, Judy Deane. The rise of reiderstvo: implications for Russia and the West, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://reiderstvo.org/sites/default/files/The_Rise_of_Reiderstvo.pdf
71. Matthew A. Rojansky Corporate Raiding in Ukraine: Causes, Methods and Consequences: Kennan Institute [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Corporate%20Raiding%20in%20Ukraine_0.pdf
72. Olena Stanishevskya. Anti-raider Commission as a Body for Protection of Your Rights, 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/legal-business/articles-in-english/antiraid-commission-as-a-body-for-protection-of-your-rights.html>
73. REGULATION (EU) 2016/679 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) //

[Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679>